

MIASTA MARZEŃ

Los Angeles

BIBLIOTEKA GAZETY WYBORCZEJ

Panorama
Los Angeles.

„Miasta Marzeń” to nowa 21-tomowa seria przewodników, poświęconych miastom znanym z historii i literatury. Opowiada ich dzieje, prezentuje zgromadzone w nich zabytki i dzieła sztuki, kreśli sylwetki wielkich i sławnych mieszkańców. I – przede wszystkim – wskazuje trasy, które ułatwiają dogłębne ich poznanie. Z tymi przewodnikami marzenia się spełniają.

Przewodniki z serii „Miasta Marzeń” mają powtarzalny układ, dzięki czemu posługiwanie się nimi jest proste i intuicyjne. W szczególny sposób zostały zaakcentowane w nich informacje bliskie polskiemu odbiorcy.

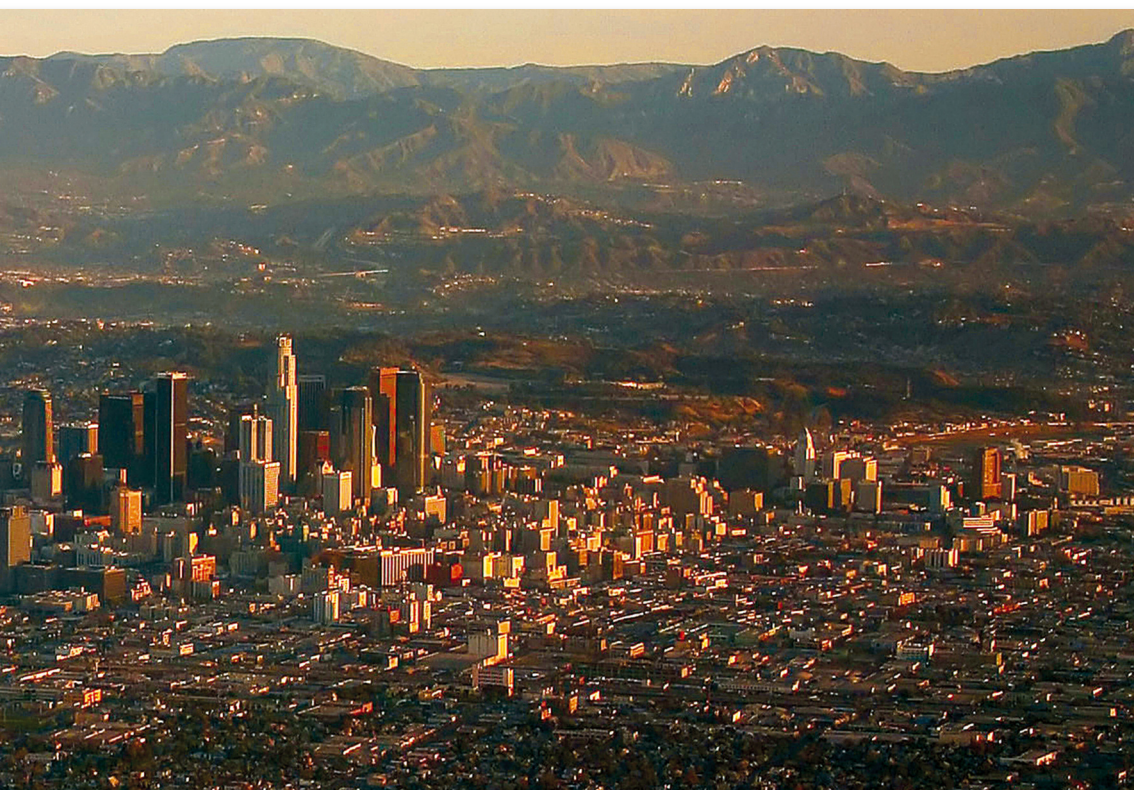
Część I, **Historia** – ukazuje dzieje miasta od najdawniejszych czasów aż po dzień dzisiejszy.

Część II, **Wademekum** – prezentuje osobliwości miasta, lokalne specjały, tradycje i jego niezwykłych mieszkańców.

Część III, **Zwiedzanie** – proponuje trasy, którymi najlepiej udać się na podbój miasta. Autorzy zatroszczyli się o to, by turystom nie umknął żaden szczegół wart poznania, a miejskie szlaki turystyczne wytyczyli tak, by podczas aktywnego zwiedzania mogli pozwolić sobie na chwilę wytchnienia od zgiełku miasta.

Rady dla podróżnych – w tej części znalazły się praktyczne rady, jak poruszać się po mieście, jakiej skosztować kuchni i gdzie najwygodniej się zatrzymać. Cennym uzupełnieniem są liczne wskazówki, które nawet w obcym kulturowo mieście pozwolą poczuć się bezpiecznie.

Opisy najbardziej
interesujących obiektów
w części **Zwiedzanie**
zostały opatrzone
odsyłaczami
do kolorowych planów
i map, a ikonka w górnym
rogu strony informuje,
gdzie szukać mapy.

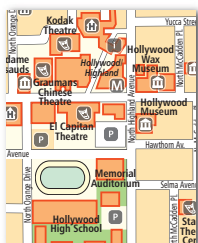

Autorzy

Danuta Smołucha z wykształcenia jest matematykiem i informatykiem, jednak jej prawdziwą pasją są podróże do miejsc związanych z historią i kulturą krajów iberoamerykańskich. Do Stanów Zjednoczonych podróżowała kilkanaście razy. W kręgu jej zainteresowań pozostaje spuścizna kultury hiszpańskiej na Zachodnim Wybrzeżu USA. Jest współautorem przewodnika po sanktuarium w Guadalupe, który ukazał się w 2011 r. w serii „Miejsca Święte”, oraz autorem przewodnika po Meksyku z serii „Miasta Marzeń” opublikowanego w 2012 r.

Janusz Smołucha jest historykiem, wykładowcą w Akademii Ignatianum w Krakowie, autorem książek z zakresu historii i kultury europejskiej w średniowieczu i epoce nowożytnej, a także wielu prac poświęconych dziejom podróżowania i pielgrzymkom w dawnych wiekach. Wielokrotnie przebywał na badaniach naukowych (głównie we Włoszech), m.in. w ramach stypendiów fundowanych przez Fundację Lanckorońskich z Brzezia, Fundację Jana Pawła II oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych Włoch. W czasie wielu podróży zwiedził prawie całą Europę, najwięcej czasu spędzając we Włoszech, Hiszpanii i Portugalii oraz we Francji. Jego zainteresowania naukowe i kulturowe nie ominęły również krajów słowiańskich na Bałkanach oraz Grecji. Przez rok mieszkał w Los Angeles w Kalifornii, co pozwoliło mu gruntownie poznać Zachodnie Wybrzeże USA.

Los Angeles

► Plany

Los Angeles
przednia wyklejka

Downtown
90–91

Hollywood
128

West Hollywood
140

North Hollywood
152

Beverly Hills
i Bel-Air
168

San Marino
i Pasadena
183

Metro
w Los Angeles
tylna wyklejka

► Wprowadzenie

Miasto Aniołów 14

► Historia

Kalendarium 20

Wczesne dzieje Południowej Kalifornii 24

Los Angeles amerykańskim miastem 34

Czasy współczesne 50

► Wademekum

Historia kina w Hollywood 58

Los Angeles oczami mistrza
czarnego kryminału 64

Disneyland – najszcześniejsze
miejsce na świecie 68

Frank Gehry – wizjoner
współczesnej architektury 74

► Zwiedzanie

Wprowadzenie 88

Downtown Los Angeles 92

Hollywood i West Hollywood 126

Na zboczach gór Santa Monica 150

Bogate okolice Beverly Hills i Bel-Air 166

San Marino i Pasadena 180

Życie przy plaży 190

► Okiem znawcy

Misje katolickie w Kalifornii 30

Oscarowe ciekawostki 134

The Doors 144

Griffith – szaleniec czy filantrop? 160

Route 66 – „Magiczna droga” 196

► Rady dla podróżnych 213

Miasto Aniołów

*Los Angeles to po Nowym Jorku drugie
co do wielkości miasto w Stanach
Zjednoczonych. Od blisko wieku walczy
z nim również o tytuł kulturalnej stolicy kraju.
Miasto Aniołów – bo tak popularnie
jest nazywane – oferuje wiele atrakcji,
które czynią je wyjątkowym
pod każdym względem.*

Los Angeles to miasto o wielu obliczach. Jest bowiem kolebką i stolicą amerykańskiego filmu, a co za tym idzie – miejscem narodzin największych światowych gwiazd. Słynie też z ogromnej liczby nocnych klubów, wytwornych restauracji i ekskluzywnych hoteli. Turystom lubiącym słoneczne kąpiele oferuje zaś dobrą zabawę i aktywny wypoczynek na szerokich, piaszczystych plażach. To także miejsce, które nie zawiedzie miłośników sztuki, gdyż pełno w nim muzeów niemających sobie równych w całej Ameryce dzięki fortune ofiarodawców, których bezcenne kolekcje stworzyły niegdyś ich podwaliny. Ponadto żadne inne miejsce na świecie nie kojarzy się dzieciom i wszystkim lubiącym bajki tak radośnie, jak usytuowany na południu Los Angeles Disneyland.

Nie ma przesady w stwierdzeniu, że odwiedzić Los Angeles to jak poznać połowę świata. Jest to bowiem tętniący życiem kulturowy tygiel, gdzie w miejscach takich jak Chinatown, Little Tokio, Koreatown czy El Pueblo mieszkańcy rozmaitych narodowości stworzyli dla siebie małe ojczyzny. Ogromna liczba potomków emigrantów z różnych stron świata czyni je jednym z najbardziej zróżnicowanych kulturowo miast w Stanach Zjednoczonych. Jego mieszkańcy mówią łącznie ponad 200 różnymi językami i starają się kultywować tradycje swoich przodków.

Pod koniec lat 90. XX w. poza dotychczasowym alternatywnym określeniem Miasto Aniołów zaczęto używać innego, a mianowicie: La – La Land. Nazwa ta określa stan umysłu ludzi, którzy kochają swoje miasto. La – La Land to nie budynki i ulice, tylko specyficzny czar i urok miejsca, gdzie najważniejsze są marzenia. Tu królują odebrane od życia fantazje, a wszyscy mieszkańcy są szczęśliwi. Chociaż sama nazwa brzmi jak wyjęta z kreskówki (i faktem jest, że stamtąd

Na poprzednich stronach: wieczorna panorama Los Angeles; słynne wzgórze w Hollywood; Walt Disney Concert Hall.

Po prawej: hotel Beverly Hills.

zaczepnęła swój rodowód), to rzeczywistość potwierdza emanującą z niej optymizm. Według badań i ankiet przeprowadzanych w ostatnich latach Los Angeles przoduje wśród wielkich amerykańskich metropolii liczbą szczęśliwych i zadowolonych z pracy oraz warunków życia mieszkańców.

Pomimo tego, że nie wszyscy w Los Angeles są piękni, sławni i bogaci, miejsce to pozostaje synonimem powodzenia i sukcesu. Wiele osób mówi skromnie, że już sam fakt mieszkania w miejscu, gdzie każdego niemal ranka budzą ich ciepłe promienie słońca i delikatny szum gałęzi strzelistych palm, jest powodem do odczuwania szczęścia.

Również turyści odwiedzający miasto nie wyjadą z niego rozczarowani. Niektórzy mogą zwrócić uwagę na zbyt ni blichtr i komercję, jednak większość przyzna, że wszystko tu jest piękne – słońce, plaże, palmy, a nawet budynki, autostrady i ulice. Nie bez przyczyny mówi się przecież, że Los Angeles to jedyne miejsce na świecie, gdzie kierujący samochodem może rozmawiać przez telefon, czytać gazetę i popijać kawę, równocześnie wykonując zakręt. Może i jest w tym trochę przesady, ale przekonanie to odzwierciedla podejście do życia mieszkańców miasta, w którym wszystko wydaje się łatwiejsze.

Los Angeles ma opinię jednego z najpiękniejszych i najbardziej fascynujących miast świata. Ci, którzy tu byli, mówią, że jest to miejsce magiczne, którego nie da się porównać z żadnym innym, i że pozostaje w pamięci na zawsze.

Powyżej: jedna z gwiazd na Walk of Fame.

Po prawej: ulica w Downtown.

Na następnych stronach: oryginalne kompozycje roślinne w ogrodzie przy Getty Center.

Najważniejsze daty

Ok. 8 tys. p.n.e. W Kalifornii osiedlają się pierwsi Indianie z ludu Tongva i Chumash.

Ok. 500 Indianie Tongva tworzą stałe osiedle w regionie obecnego Los Angeles.

1542 Portugalski odkrywca Juan Cabrillo opływa wybrzeże Kalifornii, nadając obecnej zatoce San Pedro (San Pedro Bay) nazwę Baya de los Fumos.

1602 Hiszpański podróżnik Sebastián Vizcaíno na polecenie wicekróla Nowej Hiszpanii poszukuje w Kalifornii bezpiecznych portów.

1701 Ojciec Eusebio Francesco Chini dowodzi, że Dolna Kalifornia jest półwyspem, a nie wyspą.

1769 Hiszpański odkrywca Gaspar de Portola dociera ze swoimi ludźmi do rzeki, którą nazwano El Río de Nuestra Señora La Reina de Los Ángeles de Porciúncula.

1771 Ojciec Junipero Serra zakłada misję San Gabriel Arcángel.

4 IX 1781 Przybycie *pobladores* na tereny obecnego Los Angeles i założenie El Pueblo de Nuestra Señora la Reina de los Ángeles.

1805 Do zatoki San Pedro wpływa pierwszy amerykański statek handlowy.

1821 Meksyk zrywa zależność od Hiszpanii i uzyskuje niepodległość.

1842 Pierwsze odkrycie złota w Kalifornii niedaleko misji San Fernando.

8 I 1847 Po bitwie nad rzeką San Gabriel wojska USA obejmują kontrolę nad miastem Los Angeles.

2 II 1848 Na mocy traktatu w Guadalupe Hidalgo Meksyk zrzuca się Kalifornii na rzecz Stanów Zjednoczonych.

1849 Początek gorączki złota w Kalifornii.

9 IX 1850 Kalifornia staje się 31. stanem USA.

1855 W Los Angeles powstaje pierwsza publiczna szkoła.

1865 Po zakończeniu wojny secesyjnej w Los Angeles zaczynają osiedlać się pierwsi Murzyni.

1869 Powstaje pierwsza w mieście linia kolejowa łącząca Los Angeles z San Pedro.

1871 W zamieszkach w Los Angeles na tle rasowym zostaje zabitych ok. 19 Chińczyków.

1876 Do Los Angeles dociera linia kolejowa Southern Pacific Railroad.

1892 Odkrycie w Los Angeles ropy naftowej.

1896 Założenie Griffith Park.

1897 Na ulicach Los Angeles pojawia się pierwszy samochód.

1900 Liczba mieszkańców miasta przekracza 100 tys.

1901 Powstanie kolejki zwanej Angels Flight łączącej Hill Street z Bunker Hill.

1905 Początki budowy miasta Venice.

1908 W Hollywood ukończono jeden z pierwszych fabularnych filmów pt. *Hrabia Monte Christo* (*The Count of Monte Cristo*).

1913 Otwarcie akweduktu Owens Valley – Los Angeles.

1915 Do Los Angeles przyłączone zostaje San Fernando Valley.

1918 Powstanie wytwórni filmowej Warner Bros. Studios.

1919 Fundacja uniwersytetu w Los Angeles (University of California, Los Angeles).

1924 Los Angeles zostaje najważniejszym portem morskim na Zachodnim Wybrzeżu (wcześniej za taki uważane było San Francisco).

1928 Walt Disney tworzy rysunkową postać Myszki Miki.

1929 Pierwsza ceremonia rozdania nagród Akademii Filmowej. Początek Wielkiego Kryzysu.

1932 Los Angeles gospodarzem X Letnich Igrzysk Olimpijskich.

1934–1939 Budowa stacji kolejowej Union Station. Przebudowa terenów zajmowanych przez Chinatown.

7 XII 1941 Japoński atak na Pearl Harbor. USA przystępują do II wojny światowej.

1955 Otwarcie Disneylandu w Anaheim.

1965 Największe zamieszki na tle rasowym w Watts, dzielnicy Los Angeles.

1984 Los Angeles zostaje gospodarzem XXIII Letnich Igrzysk Olimpijskich.

15–16 IX 1987 Z wizytą duszpasterską w Los Angeles przebywa papież Jan Paweł II.

28 IV 1992 Wybuch trwających sześć dni zamieszek na tle etnicznym po upublicznieniu nagrań z brutalnego zatrzymania przez policję z Los Angeles Afroamerykanina Rodneya Kinga.

17 I 1994 Miasto nawiedza potężne trzęsienie ziemi o sile 6,7 stopni w skali Richtera.

Po prawej: wysokościowce w Downtown.

Na następnych stronach: Chiński Teatr Graumana.

2002 Do użytku zostaje oddana nowa katedra rzymskokatolicka – Cathedral of Our Lady of the Angels.

2003 Otwarcie hali koncertowej Walt Disney Concert Hall.

2009 Otwarcie Wax Museum Madame Tussauds.

Wczesne dzieje Południowej Kalifornii

Dla Indian zamieszkujących Południową Kalifornię przybycie Hiszpanów na te tereny oznaczało początek walki o życie i przetrwanie.

Najdawniejsze dzieje osadnictwa ludzkiego na wybrzeżu Pacyfiku w okolicach obecnego miasta Los Angeles sięgają 8 tys. lat p.n.e. Na terenach tych zamieszkały ludzie indiańskie przybyłe z północy kontynentu. Na długo przed pojawieniem się pierwszych Europejczyków silne struktury społeczne stworzyły plemiona Tongva i Chumash. Ok. 500 r. Indianie Tongva zamieszkiwali osiedla w regionie obecnego Los Angeles. Ich głównym zajęciem było zbieractwo i myślistwo. Z czasem nauczyli się budować łodzie, którymi wypływali na ocean w celu połowu ryb i prawdopodobnie również wielorybów.

Moment pojawienia się ludzi w Kalifornii przypadł na czas, gdy wymarły już mamuty. Wiadomo też, że nie było tam wówczas również bizonów i żadnych większych zwierząt łownych. Główne źródło pożywienia stanowiły ziarna zbóż, z których przyrządzano kasze lub prosty chleb. Dietę uzupełniało mięso drobnych zwierząt i ryb, w które obfitowały zarówno rzeki jak i ocean. Archeolodzy badający wybrzeża Kalifornii odkryli m.in. wysokie na 9 m stosy muszli i odpadów morskich skorupiaków świadczące o ówczesnym znaczeniu tych połowów.

Oblicza się, iż na krótko przed przybyciem Hiszpanów w Kalifornii żyło od 150 do 300 tys. Indian. Po Meksyku był to najludniejszy region ówczesnej Ameryki Północnej. Słabością Indian w zetknięciu z nową cywilizacją było to, iż należeli do różnych plemion i grup językowych, co uniemożliwiało im wspólne działanie. Posługiwali się podobno aż 135 narzeczaniami. Wynika z tego, że jednym narzeczem mówiła grupa licząca zaledwie 2 tys. osób. Utrudniało to porozumienie w celu wspólnego działania przeciwko białym najeźdźcom, którzy pojawili się na tych terenach w pierwszej połowie XVI w.

Hiszpański podbój

Zainteresowanie ziemiami dzisiejszej Kalifornii przejawiał słynny hiszpański kondotier, zdobywca Meksyku, Hernán Cortés (ok. 1485–1547). W 1539 r. wysłał jednego ze swoich ludzi, Francisco Ullolę, na czele trzech statków z poleceniem odnalezienia mitycznych siedmiu miast pełnych złota i wszelkich bogactw. W nowym świecie krążyły pogłoski, iż jedno z nich o nazwie Cibola znajduje się setki kilometrów na północ od Meksyku. Wielu śmiazków zaczęło więc penetrować te tereny i prawdopodobnie wtedy nadano nazwę tej ziemi. Ze względu na suchy klimat i panujące latem wielkie upały Hiszpanie użyli określenia *Calida fornax* (łac. gorący piec), co z czasem uległo przekształceniu w Kalifornię.

W czasie wyprawy spenetrowano północne rejony Zatoki Kalifornijskiej i odkryto ujście rzeki Kolorado. Przekonano się też, iż wyspa nazywana wówczas Vera Cruz jest w rzeczywistości półwyspem, który z czasem zaczęto nazywać Kalifornijskim.

Latem 1542 r. na zachodnim wybrzeżu dzisiejszych Stanów Zjednoczonych pojawiła się wyprawa zorganizowana tym razem przez pierwszego wicekróla Nowej Hiszpanii, Antonia Mendozę (1535–1550). Jej dowódcą był portugalski konkwistador w służbie hiszpańskiej Juan Rodríguez Cabrillo (ok. 1499–1543). Efektem wyprawy było odkrycie całej linii wybrzeża Pacyfiku aż po zatokę San Francisco. Marynarze Cabrilla zatrzymywali się w dogodnych miejscach na odpoczynek lub nocleg. Z kroniki tej podróży wiadomo, że statki hiszpańskie cumowały przez jedną noc w dzisiejszej zatoce Santa Monica.

Po prawej: najstarszy kościół w mieście.

Juan Rodríguez Cabrillo na amerykańskim znaczku.

Ziemie te Hiszpanie nazywali od pewnego czasu Kalifornią. Określenia tego używano również w kontekście fikcyjnej wyspy „położonej na prawo od Indii, w pobliżu raję na ziemi” z po-

Cibola – mityczne złote miasto

Legenda o siedmiu złotych miastach zrodziła się w okresie rekonkwisty w Hiszpanii. Według niej, kiedy w 1150 r. Maurów przystąpili do oblężenia Meridy, zbiegło z niej siedmiu biskupów, zabierając ze sobą całe złoto i wszystkie kosztowności swoich kościołów. Po dotarciu do portu załadowali cenny towar na statki i odpłynęli nimi na Zachód. Gdy odkryto Amerykę, także na tym kontynencie zaczęto szukać zaginionych bogactw.

Pierwszym z konkwistadorów, który owtądnięty był obsesją na punkcie znalezienia złotych miast, był Hernán Cortés. Niedługo potem ekspedycje poszukiwawcze zorganizował wicekról Hiszpanii Antonio Mendoza (1525–1550), jednak nie przyniosły one spodziewanego sukcesu. Jedynym ich osiągnięciem było spenetrowanie nieznanych terenów pustynnych dzisiejszej Południowej Kalifornii i Arizony.

choodzącego z 1510 r. romansu Garcii Ordoneza de Montalvo. Wyobrażenia autora kazała mu umieścić w tym dzikim kraju czarne Amazonki rządzone przez królową Calafię. Cabrillo i jego towarzysze nie napotkali co prawda nigdzie Amazonek, ale utwierdzili się w przekonaniu co do mało przyjaznego charakteru nowo odkrytego lądu. Gdziekolwiek tylko napotymano ludzkie siedziby zamieszkałe przez wrogo nastawionych Indian. Ziemia była spalona słońcem i im dalej na północ, tym wyższe były góry, których stoki opadające wprost do morza uniemożliwiały marynarzom dobicie do bezpiecznej przystani przy brzegu. Nigdzie też nie znaleziono śladu złota czy srebra.

Wyprawa pod dowództwem Juana Rodrígu-eza Cabrillo zakończyła się niepowodzeniem, a władcy Nowej Hiszpanii przekonali się o bezcelowości wysyłania kolejnych ekspedycji w tamte odległe rejony.

W następnych dziesięcioleciach do wybrzeży Kalifornii docierały jedynie sporadycznie hiszpańskie statki pływające z Acapulco na Filipiny, zepchnięte tutaj przez nieprzyjemne wiatry. Przewoziły one w swoich ładowniach meksykańskie złoto i srebro, za które otrzymywano w Nowej Hiszpanii luksusowe towary z Azji – korzenie, jedwabie i ceramikę. W związku z tym na wodach Pacyfiku pojawili się piraci skuszeni zdobywaniem cennych łupów.

W latach 70. XVI w. u wybrzeży Kalifornii działał najsłynniejszy korsarz tamtych czasów, pozostający w służbie królowej angielskiej Elżbiety I, Francis Drake (ok. 1540–1596). Jak mówią podania, po jednej ze zwycięskich potyczek z Hiszpanami jego statek „Golden Hind” („Złota Łania”) wypełniony po brzegi zdobytym srebrem zatrzymał się w miejscu nazwanym później Drake’s Bay. Zatoka ta leży ok. 30 mil morskich na północ od San Francisco. Podobno miał on wtedy dokonać symbolicznego objęcia w posiadanie okolicznych ziem w imieniu brytyjskiej królowej.

Hiszpanie obawiający się kolejnych ataków piratów na swoje statki postanowili rozciągnąć większą kontrolę nad kalifornijskimi wybrzeżami. Najpilniejszym zadaniem było stworzenie dogodnego portu, w którym mogliby chronić swe galeony w razie niebezpieczeństwa. W 1601 r. wicekról Nowej Hiszpanii Gaspar de

Rycina ukazująca osadę – późniejsze Los Angeles.

Zúñiga y Acevedo przekazał żołnierzowi i przedsięwzięcy Sebastiánowi Vizcaíno dowództwo misji mającej na celu odszukanie u brzegów Kalifornii bezpiecznych zatok, w których mogłyby

zatrzymywać się hiszpańskie statki wracające z Filipin.

Dla Vizcaína nie była to pierwsza wyprawa w tamte rejony świata. Wiadomo, że w 1593 r.

Juan Rodríguez Cabrillo i odkrycie Kalifornii

Pod koniec września 1542 r. trzy dowodzone przez Juan Rodríguez Cabrillo statki: „San Salvador”, „La Victoria” oraz „San Miguel” wpłynęły do zatoki San Diego. Dowódca nazwał ją wówczas San Miguel. W kilka dni później na Santa Catalina Island odkrywczy zetknęli się z dużą grupą uzbrojonych Indian, z którymi udało się jednak porozumieć. W dniu 8 października hiszpańskie statki wpłynęły do zatoki San Pedro, którą z powodu chmur przypominających te, jakie tworzą się w czasie pożarów, nazwano Baya de los Fumos (Zatoka Dymów). Następnego dnia Cabrillo zezwolił swoim ludziom na zakotwiczenie statków na nocleg w zatoce Santa Monica.

Jeszcze przez kilka tygodni Hiszpanie pod wodzą Cabrillo penetrowali wybrzeże Kalifornii, docierając aż do zatoki San Francisco. Tereny były niezamieszkane i dzikie. Odkrywczy mający nadzieję na znalezienie kruszców byli rozczarowani, widząc skaliste wybrzeża

pozbawione jakichkolwiek śladów obecności ludzi. W drodze powrotnej wpłynęli do zatoki Monterey, którą nazwali Baya de los Pinos (Zatoka Sosnowa). Na święta Bożego Narodzenia zatrzymali się na wyspie Santa Catalina. W dzień Wigilii Cabrillo stąpający nieuważnie po skałach uległ nieszczęśliwemu wypadkowi. Pośliznął się i doznał otwartego złamania kości goleni. Prawie natychmiast wdała się gangrena, która pozbawiła go życia 3 stycznia 1543 r.

Juan Rodríguez Cabrillo jest obecnie jedną z najbardziej rozpoznawanych historycznych postaci w Kalifornii. W wielu miejscach stoją jego pomniki. Jest też patronem instytucji kulturalnych i licznych szkół. Jego imieniem nazwane zostały również ulice w głównych miastach stanu, w tym trzy w samej aglomeracji Los Angeles (Cabrillo Ave, Cabrillo Blvd i Cabrillo St.).

Hiszpański gubernator Kalifornii – Felipe de Neve.

otrzymał koncesję na połów pereł u wybrzeży Kalifornii. Wiedza, jaką wtedy zdobył, pozwoliła mu poprawić mapy stworzone pół wieku wcześniej przez Juana Rodrígueza Cabrillo.

Kalifornijscy Indianie

Przybycie Hiszpanów spowodowało dramatyczne zmiany w dotychczasowym życiu Indian. Zmuszeni zostali przede wszystkim do przyjęcia obcej kultury i religii. W przeciwieństwie do Anglików, którzy uważali Indian za dzikusów i dążyli do ich eksterminacji, Hiszpanie uznawali ich za poddanych Korony. Przyznali im też określone prawa i obowiązki. Katolicycy władcy Nowej Hiszpanii dążyli do ich nawrócenia na chrześcijaństwo, czując się odpowiedzialni za zbawienie ich dusz. Władze nie zabraniały też mężczyznom przybyłym z Europy wchodzić w związki małżeńskie z Indiankami. Zakładano, iż nawróceni Indianie i dzieci zrodzone z mieszanych małżeństw dadzą początek nowemu hiszpańskiemu narodowi. Już na przełomie XVI i XVII w. rozpoczął się proces hispanizacji Indian obejmujący język, religię i kulturę.

Na nową wyprawę do Kalifornii Vizcaíno wyruszył z Acapulco 5 maja 1602 r. Statkiem flagowym był „San Diego”, któremu towarzyszyły „San Tomás” i „Tres Reyes”. Do zatoki San Diego (to wtedy została nadana jej nazwa) statki Vizcaína wpłynęły 10 listopada, natomiast w zatoce Monterey wyprawa pojawiła się 16 grudnia. Zaslugą Vizcaína było dokładne rozpoznanie i opisanie wybrzeży Kalifornii, co miało pomóc Hiszpanom w jej kolonizacji. Z różnych jednak powodów plany te zostały odłożone na kolejnych 150 lat.

Na początku XVII w. powstał jedynie port w San Diego, bowiem tylko tutaj odważyli się zamieszkać przybysze z Europy. Na pozostałym terytorium dominowali pierwotni mieszkańcy tych ziem – kalifornijscy Indianie.

Próby ewangelizacji kalifornijskich Indian trafiały od samego początku na duże trudności. Z wielką wrogością tubylców spotkali się franciszkanie. Dopiero po wielu próbach udało im się zorganizować pierwszą misję w 1596 r. W ich ślady poszli później karmelici (1611) i jezuici (1683).

W drugiej połowie XVII w. najbardziej aktywnym misjonarzem jezuickim na terenie Kalifornii był Juan María de Salvatierra. Wywodził się on z hiszpańskiej rodziny, ale urodził się w Mediolanie (15 listopada 1648). W studiach w jezuickim kolegium w Parmie i przyjęciu w 1675 r. święceń zakonnych w Genui postanowił udać się na misje do Nowej Hiszpanii. Po dotarciu na miejsce działał głównie na Półwyspie Kalifornijskim. Założył tam m.in. misję Loreto, znaną także jako Nuestra Señora de Loreto. Wokół niej w następnych dziesięcioleciach wyrosło miasto, przez długi czas uznawane za stolicę Kalifornii. Dopiero w 1777 r. miastem stołecznym zostało Monterey. W Loreto pozostała jedynie główna kwatera wojskowego regionu Kalifornia Stara (hiszp. California Viejo), później nazwanego Kalifornią Dolną (hiszp. California Baja).

Innym jezuitą zasłużonym dla Kalifornii był Włoch Eusebio Francesco Chini (ang. Kino). Był on nie tylko zaangażowanym misjonarzem, ale również geografem i odkrywcą. Pasjonowała go ponadto kartografia i astronomia. Ojciec Chini odbył wiele podróży z terenów północnego Meksyku do Kalifornii i Arizony. W 1701 r. odkrył, że Kalifornia nie jest jak dotąd myślano wyspą, ale wielkim półwyspem.

Misja św. Jana Kapistrana.

Założenie Los Angeles

Przez całe dziesięciolecie Kalifornia pozostawała luźno złączona z Nową Hiszpanią. Ponowne zainteresowanie nią ze strony hiszpańskiej administracji w Meksyku nastąpiło w 1769 r. Wtedy to wicekról Nowej Hiszpanii polecił swoim urzędnikom spenetrować tamte ziemie i poddać je bezpośredniej kontroli Meksyku. Na czele zorganizowanej wówczas ekspedycji wojskowo-religijnej stanął zasłużony żołnierz Gaspar de Portola. Wśród uczestników tej wyprawy wyróżniali się ze względu na nieprzeciętne zdolności i nieustraszoną energię franciszkanie Junipero Serra i Juan Crespi.

Gaspar de Portola zdecydował się podróżować na mulach drogą lądową. Licząca 300 osób ekspedycja pokonywała bezdroża górskie ciągnące się wzdłuż Pacyfiku. Junipero Serra miał zamiar założyć misje podobne do tych, które wcześniej powstały w Kalifornii Dolnej (hiszp. California Baja) z inicjatywy jezuitów. Po dotarciu 1 lipca 1769 r. do San Diego ojciec Serra wybrał to miejsce na założenie pierwszej tego typu misji.

Po dwóch tygodniach odpoczynku Gaspar de Portola zdecydował o kontynuowaniu mar-

szu na północ. W przeciwieństwie do Kalifornii Dolnej, której tereny opuszczano, nowe ziemie zaczęto określać mianem Kalifornii Górnej (hiszp. California Alta). W San Diego pozostał na dłużej ojciec Serra z grupą chorych i niezdolnych do dalszej wędrówki ludzi.

Celem Hiszpanów było dotarcie do portu w Monterey. Na teren obecnego miasta Los Angeles uczestnicy wyprawy dotarli 1 sierpnia. Dzień później Hiszpanie ujrzeli rzekę, której nadali nazwę El Río de Nuestra Señora La Reina de Los Ángeles de Porciúncula. Prawdopodobnie nastąpiło to z inicjatywy ojca Juana Crespi. Był to bowiem dzień, w którym franciszkanie obchodzą święto Matki Bożej Anielskiej (hiszp. Nuestra Señora de Los Ángeles). Jej wezwanie nosi słynny kościółek w Asyżu zwany Porcjunkulą.

Po krótkim postoju Portola kontynuował dalej swój marsz trasą na północ, którą nazwano Drogą Królewską (hiszp. El Camino Real; pokrywa się ona obecnie ze słynną autostradą Highway 101). Po dotarciu do Monterey Hiszpanie zorientowali się, iż miejsce to nie posiada tak bezpiecznego portu, o jakim mówiły dawne relacje. O wiele przyjaźniejsza dla statków wydawała się być położona ok. 100 km na północ

Misje katolickie w Kalifornii

Zadaniem misji było nawracanie Indian na katolicyzm i nauka uprawy roli. Żołnierze hiszpańscy stacjonowali w nielicznych z początku fortach zwanych *presidio*. Strzegli porządku i bezpieczeństwa na podległym sobie obszarze, ale zdarzało się też, iż pomagali duchownym w przekonywaniu do prawd wiary bardziej krnąbrnych tubylców. Dopiero ucywilizowani Indianie mieli prawo do zakładania własnych osad zwanych *pueblos*. W zamierzeniu władz miały to być załóżki Nowej Hiszpanii na tych ziemiach.

Jak wynika z tego zestawienia, centralnym miejscem cywilizacyjnym w Kalifornii w tamtym czasie stały się misje. Księża i zakonnicy poza religią uczyli również Indian rzemiosła. Mężczyzn przygotowywano do wykonywania m.in. zawodu cieśli, kowala i kamieniarza. Kobiety uczyły się szyć i gotować. Główny nacisk kładziono jednak na naukę uprawy roli i hodowli zwierząt. Tubylcy szybko stali się w tych ośrodkach źródłem taniej siły roboczej. Same misje natomiast zaczęły się przeistaczać w swego rodzaju hacjendy. Na pastwiskach wypasano nieprzeliczone stada bydła i owiec. Jak podają źródła z ok. 1830 r. tylko w jednej z takich misji – San Luis Rey de Francia – hodowano 27 tys. sztuk bydła i 26 tys. sztuk owiec.

Wokół misji sadzono gaje oliwne, sady pomarańczowe i cytrynowe, oraz zakładano winnice. Zakonnicy zaczęli też produkować coraz lepszej jakości wino. W założonej w 1797 r. przez ojca Fermína Lasuena placówce San Fernando rosło na przykład 30 tys. krzewów winnej latorośli i hodowano 21 tys. sztuk bydła. Misje otoczone były dla bezpieczeństwa rowami i palisadami oraz polami kaktusowymi. Miały one nie tylko strzec mieszkańców przed atakiem wroga, ale również zapobiegać ucieczkom. Jak się bowiem okazuje, życie Indian w misjach nie było łatwe. Najbardziej uciążliwe były przymusowa modlitwa i praca. Wszystkich obowiązywał wojskowy styl życia, który przyczynił się do rozwoju różnorodnych patologii z donosicielstwem na czele. Podjęcie próby ucieczki było surowo karane i to bez względu na płeć. Oprócz kary więzienia, stosowano również chłostę i inne rodzaje przemocy fizycznej. Indianie mieszkający w jed-

nym miejscu z białymi zarażali się od nich przywleczonymi z Europy chorobami. Największe spustoszenia w populacji Indian spowodowały ospa, odra oraz grypa.

Nic więc dziwnego, że w misjach dochodziło do konfliktów. W 1775 r. wybuchł bunt w San Diego, gdy zakonnicy postanowili rozszerzyć misję na okoliczne wioski indiańskie. Zabito wówczas księdza i spalono wiele zabudowań. Do podobnych incydentów dochodziło również w misjach San Gabriel i Santa Barbara.

Pomimo różnorodnych problemów i konfliktów pomiędzy przybyszami a Indianami wydaje się, że placówki spełniły swoje cywilizacyjne zadanie. Większość z nich stała się ośrodkami miastotwórczymi, czego najlepszym przykładem jest aglomeracja Los Angeles. To tutaj zaczęli osiedlać się coraz liczniejsi imigranci z Meksyku, a na przełomie XVIII i XIX w. pojawiła się wśród nich grupa tzw. *rancheros* – wielkich posiadaczy ziemskich. Trudnili się oni głównie hodowlą bydła i ciągle poszerzali tereny przydatne pod wypas. Z coraz większą zazdrością zaczęli też patrzeć na sukcesy gospodarcze katolickich misji.

Misja w Santa Barbara.

Misja San Diego.

Statua ojca Junipera Serry.

zatoka, którą dedykowano św. Franciszkowi (dziśjsza zatoka San Francisco). Pomimo tego Portola postanowił zgodnie z wcześniejszymi planami wznieść fort w Monterey. Wkrótce dotarł do tego miejsca także ojciec Serra i obok fortu założył misję, która została poświęcona 3 czerwca 1770 r. Wkrótce po tym wydarzeniu Portola pozostawił swoich ludzi w Monterey, a sam odpłynął statkiem do Meksyku.

Z początku istniały w Kalifornii jedynie dwie oddalone od siebie o 720 km, niewielkie misje – w San Diego i Monterey. W 1771 r. zaczęły powstawać kolejne. Pierwszą z nich była założona przez ojca Junipero Serrę misja San Gabriel Arcángel (obecnie miasto San Gabriel). Do 1823 r. założono ich w sumie 23. Położenie misji było tak zlokalizowane, aby w ciągu jednego dnia można było dostać się konno z jednej do drugiej. Nazwy misji: San Diego de Alcalá, San Francisco de Asis, San Antonio de Padua, San Bonaventura, Santa Barbara czy San Miguel Arcángel nie były przypadkowe. Wszystkie bowiem wskazywały na katolickie korzenie fundacji oraz na związki z franciszkanami.

Głównym zadaniem tych osad było dostarczanie żywności dla położonych na wybrzeżu

oceanu czterech garnizonów wojskowych: San Diego, Monterey, San Francisco i Santa Barbara.

4 września 1781 r. z inicjatywy hiszpańskiego gubernatora Kalifornii Felipe de Neve doszło do założenia osady nazwanej El Pueblo de Nuestra Señora la Reina de Los Ángeles. Jak mówią kroniki, zamieszkać w mało gościnnym miejscu, pozbawionym dogodnego portu oraz spławnej rzeki, zdecydowało się 44 osadników (hiszp. *po-bladores* – założyciele miasta). Przybyli oni z misji San Gabriel w eskorcie meksykańskich żołnierzy.

Osadnicy wytyczyli teren przeznaczony pod główny plac miasta (tzw. Plaza Vieja). Każdy z jego rogów był zorientowany w jedną z czterech stron świata. Teren wokół miasta zaczęli pokrywać siecią dróg i kanałów irygacyjnych. 14 września 1781 r. przybył do nowej osady zakonnik z misji San Gabriel. Swój pobyt w Los Angeles rozpoczął od odprawienia uroczystej mszy, w czasie której poświęcił miejsce, w którym powstała nowa misja.

Początki miasta Los Angeles

Do naszych czasów nie zachowały się oryginalne budowle z okresu zasiedlania Los Angeles

Placita Dolores.

z końca XVIII w. W 1790 r. w osadzie mieszkało zaledwie 165 osób, a w 1820 r. liczba mieszkańców wzrosła do 650. Los Angeles uznać należy z tego powodu za najprężniej rozwijającą się społeczność miejską w Kalifornii. Mieszkała tu wówczas wyłącznie ludność hiszpańskojęzyczna. Pierwszy amerykański statek handlowy wpłynął do zatoki San Pedro w 1805 r.

W 1821 r. Meksyk uzyskał niepodległość, uwalniając się od władzy hiszpańskiej korony. Tym samym Kalifornia stała się częścią Meksyku. Nowe państwo, uwolnione spod zależności od Madrytu, działało głównie w interesie bogatych właścicieli ziemskich i wielkich przedsiębiorców. W Kalifornii byli nimi *rancheros*. Gdy w 1833 r. wydano w Meksyku dekret sekularyzacyjny, weszli oni w posiadanie olbrzymich połaci ziemi należących wcześniej do Kościoła. Misję zamienione zostały w zwykłe parafie, a Indian zmuszono do opuszczenia uprawianej przez nich ziemi. Niektórym tylko rolnikom pozostawiono poletka wielkości 33 akrów (nieco ponad 13 hektarów), obawiając się klęski głodu i wybuchu niezadowolenia społecznego. Większość Indian i Metysów, nie mając środków do życia, zaczęła pracować u *rancheros*. Nieliczni przenosili się do miast, gdzie wykorzystywani

byli jako tania siła robocza. Rzadko jednak otrzymywali wynagrodzenie pieniężne. Zazwyczaj płacono im alkoholem oraz podstawowymi produktami żywnościowymi.

Zmiany polityczne i gospodarcze w Meksyku po uzyskaniu niepodległości odbiły się również na kondycji kalifornijskich miast. Spis ludności przeprowadzony w Los Angeles w 1841 r. wykazał jedynie 141 stałych mieszkańców.

Kalifornia przeżywała w tamtym czasie głęboki kryzys gospodarczy i demograficzny. Pojawiły się wyraźne zjawiska zależności społecznej typowe dla ustroju niewolniczego. Zdarzało się nawet, że w Los Angeles sprzedawano Indian na targu. Kalifornijskie miasta stały się ośrodkami biedy i olbrzymich kontrastów społecznych. Nieco lepiej było na ranchach, gdzie bogaci właściciele traktowali „swoich” Indian jak użyteczne przedmioty. Większość z nich pracowała na polach i wypasała bydło. *Rancheros* żyli ponad stan, obnosząc się ze swoim bogactwem przed krewnymi i sąsiadami. Urządzano ciągle zabawy, na które jeżdżono do sąsiednich hacjend oddalonych od siebie o dziesiątki kilometrów. Żony i córki właścicieli ziemskich ubierały się w jedwabie oraz najdroższe tkaniny przywożone z Europy i Azji. Do pomocy miały dziesiątki

Fort Ross, dawna rosyjska osada założona na wybrzeżu Pacyfiku.

służących, którzy dbali o kuchnię, ogród i zabudowania mieszkalne.

Ten świat dominacji *rancheros* w życiu politycznym i gospodarczym Kalifornii zawałił się w chwili wybuchu wojny amerykańsko-meksykańskiej w 1846 r. Gwałtowny spór pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Meksykiem wybuchł już rok wcześniej. Chodziło o przyłączenie do USA Teksasu jako 28 stanu. Wkrótce potem Amerykanie wysłali do Meksyku swoich przedstawicieli, którzy zaproponowali tamtejszym władzom wykupienie również Kalifornii i Nowego Meksyku za sumę 30 mln dolarów. Gdy Meksykanie odmówili, doszło do działań zbrojnych.

Na czele wojsk meksykańskich stał generał Santa Anna (1794–1876). Po początkowych sukcesach jego armia została wyparta za Rio Grande. Wkrótce potem wojska USA także przekroczyły rzekę i zaczęły posuwać się w głąb kraju. W lecie 1847 r. Amerykanie zatrzymali się u bram stolicy kraju – Meksyku. Pomimo dzielnego oporu mieszkańców ich wojska wkroczyły do miasta 14 września. Nad Pałacem Narodowym w stolicy Meksyku miejsce flagi państwowej zajęła flaga Stanów Zjednoczonych.

Amerykanie nie mieli jednak zamiaru okupować Meksyku. 2 lutego 1848 r. w Guadalupe

Hidalgo podpisano upokarzający traktat kończący wojnę, na mocy którego Meksyk tracił ponad połowę swojego terytorium. Do USA przyłączona została wówczas Kalifornia, Nevada, Utah, Arizona, Kolorado, Nowy Meksyk i Wyoming. Za te nabytki terytorialne Amerykanie zapłacili jedynie 15 mln ówczesnych dolarów.

Rosjanie w Kalifornii

Na przełomie XVIII i XIX w. nie tylko Hiszpanie penetrowali Kalifornię. Na północnych wybrzeżach pojawili się także Rosjanie, którzy przybyli tu w poszukiwaniu wydr morskich i morsów. Pierwszą założoną przez siebie osadę traktowali jako bazę wypadową dla głównej faktorii potożonej na Alasce. W 1812 r. Rosjanie ufortyfikowali to miejsce i nazwali je Fort Ross (co miało nawiązywać do nazwy ich ojczyzny). Wyprawiali się stąd na połowy morsów niedaleko brzegów Farallon Islands. W 1841 r. rosyjska enklawa w Kalifornii została sprzedana Meksykaninowi szwajcarskiego pochodzenia, Johnowi Sutterowi, który stworzył tam kolonię o nazwie Nowa Szwajcaria. W 1867 r. została ona sprzedana Stanom Zjednoczonym razem z Alaską.

Indeks

A

Angels Flight 117
 Aquarium of the Pacific
 200
 Arcade Theatre 120
 Avalon 209
 Avila Adobe 101

B

Bel-Air, dzielnica 169
 Bergamot Station 195
 Beverly Hills Hotel 166
 Beverly Hills, dzielnica 166
 Biscailuz Building 96
 Boone Gallery 188
 Bradley, Tom 52
 Brea Gateway 126

C

Cabrillo, Juan Rodríguez
 24, 27
 Cameo Theatre 121
 Camino Real 99
 Capitan, El 135
 Chandler, Raymond 64
 Chateau Marmont 141
 Chinatown 103
 Chinese American
 Museum 98
 Chini, Eusebio Francesco
 28
 Chiński Teatr Graumana
 129
 Chumash 24
 City Hall (ratusz miejski)
 111
 Cortés, Hernán 24
 Crespi, Juan 29

D

Densmore, John 146
 Disney, Walt 68
 Dorothy Chandler Pavilion
 116

E

Eastern Columbia Building
 124
 Eaton, Frederick 43

F

Federal Courthouse
 Building 112
 Firehouse 98
 Flores, José María 34
 Forest Lawn Memorial
 Park, cmentarz 163
 Fort Ross 33
 Foster, Stephen Clark 36
 Frémont, John C. 34

G

Gamble House 185
 Garnier Building 98
 Gehry, Frank 74
 Getty, Jean Paul 205
 Getty'ego, Centrum 204
 Getty'ego, Willa 203
 Globe Theater 121
 Goldwyn, Samuel 46
 Grauman's Egyptian
 Theater
 (Egipski Teatr
 Graumana) 136
 Greek Theater 162
 Griffith Observatory 3
 (Obserwatorium
 Griffitha 159
 Griffith Park 159

Griffith, Griffith Jenkins
 160
 Guadalupe Hidalgo 33

H

Hodges, Alpheus P. 37
 Hollywood & Highland 131
 Hollywood Forever,
 cmentarz 143
 Huntington Art Gallery
 (Galeria Sztuki
 Huntingtona) 187
 Huntington Library
 (Biblioteka
 Huntingtona) 187
 Huntington, Henry 42

I

Italian Hall 102

J

Japanese American
 Cultural & Community
 Center 110
 Japanese American
 National Museum 108
 Japanese Village Plaza 108
 Jim Morrison 144–148

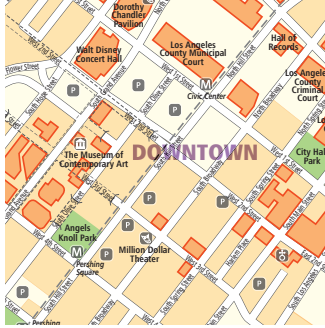
K

Katedra pw. Matki Bożej
 Anielskiej 113
 Kodak Theater 132
 Kościół Matki Bożej
 Anielskiej 99
 Krieger, Robby 146

- L**
LACMA, muzeum sztuki 176
Loew's State Theater 123
Long Beach 198
Los Alamitos, rancho 201
Los Angeles Aqueduct 44
Los Angeles Theater 125
- M**
Malibu 202
Manzarek, Ray 144
Marina del Rey 197
Marshall, John 37
Masonic Hall 97
Mendoza, Antonio 24
Merced Theatre 97
Million Dollar Theater 122
MOCA Grand Avenue 116
Monterey, zatoka 34
Mulholland Drive 47, 159
Mulholland, William 43
Muzeum im. Nortona
Simona 180
Muzeum Rekordów
Guinnessa 138
- N**
New Chinatown Central
Plaza 104
- O**
Ogród Botaniczny
Huntingtona 188
Old Pasadena 183
Olvera Street 100
Orpheum Theatre 121, 124
Owens, dolina 44
- P**
Palace Theater 121
Pantages Theater 139
Paramount Pictures 143
Park im. Allana Hancocka
173
Pasadena City Hall 183
- Pelanconi House** 101
Pershing Square 118
Pico House 97
Placita Dolores 95
Plaza de los Angeles 95
Portola, Gaspar de 29
- Q**
Quinn's Rialto Theater 122
- R**
Rialto Theater 122
Rio Grande 33
Ripley's Believe It or Not!, muzeum 139
Rodeo Drive 168
Roosevelt, hotel 133
Rose Bowl 184
Roxie Theater 125
Royce Hall 171
- S**
Sacramento 36
Salvatierra, Juan María de
28
San Diego de Alcalá 31
San Francisco de Asis 31
San Gabriel Arcángel 31
San Jose 36
San Pedro, zatoka 34
Santa Catalina Island
(wyspa św. Katarzyny)
207
Santa Monica 190
Santa Monica Place,
centrum handlowe 195
Santa Monica, zatoka 24
Sepúlveda House 102
Serra, Junipero 29
Stockton, Robert F. 34
Sunset Strip 140
Sunset Tower Hotel 143
- T**
Temporary Contemporary
MOCA 109
- Thien Hau, świątynia** 106
Tongva 24
Tower Theater 124
- U**
Union Station 92, 94
United Artists Theater 124
Universal Studios 152
University of California,
Los Angeles (UCLA)
171
- V**
Vallejo 36
Venice 195
- W**
Walt Disney Concert Hall
115
Wax Museum Madame
Tussauds 133
Wilson, Benjamin Davis 37,
38
- Y**
Yagura Tower 108

MIASTA MARZEŃ

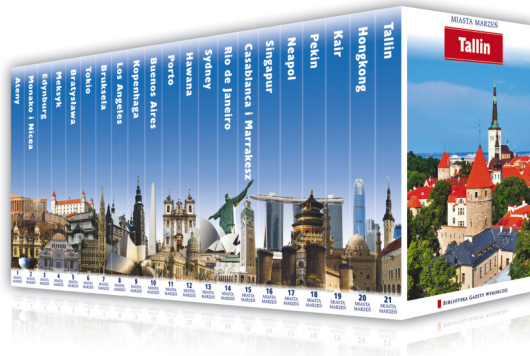
Los Angeles

Miasta Marzeń: 21 wyjątkowych zakątków świata • Dzieje, zabytki, ludzie
• Legendy, tradycje, osobliwości • Lokalne specjały, sprawdzone trasy,
praktyczne rady • 21 niezwykłych podróży z pewnym przewodnikiem.

W serii między innymi:

**Kopenhaga, Buenos Aires, Porto,
Hawana, Sydney, Rio de Janeiro**

Patroni medialni:

ISBN 978-83-61809-65-4

gazeta
WYBORCZA.PL

Gazeta.pl

metro

złote przeboje

Cena książki 29,99 zł (w tym 5% VAT)

INDEKS 273619

Kolekcję lub brakujące tomy można zamówić na www.kulturalnysklep.pl lub pod numerem telefonu 801 130 000

Niedostępne w wersji demonstracyjnej.

Zapraszamy do zakupu

pełnej wersji książki

w serwisie

Niedostępne w wersji demonstracyjnej.

Zapraszamy do zakupu

pełnej wersji książki

w serwisie

